

44. savjetovanje Hrvatskog arhivističkog društva *Kako poboljšati sustav zaštite* Slavonski Brod, 20-22. listopada 2010.

U organizaciji Hrvatskog arhivističkog društva i Državnog arhiva u Slavonском Brodu, održano je 44. savjetovanje HAD-a na temu *Kako poboljšati sustav zaštite*. Program je bio bogat predavanjima i radnim grupama nakon kojih su često uslijedile rasprave zainteresiranih arhivista.

Uz pozdravni govor domaćina i organizatora, u uvodnom je dijelu Savjetovanja održana plenarna sjednica s dva predavanja. Ravnatelj Državnog arhiva u Slavonском Brodu Ivan Medved održao je predavanje *Kako poboljšati sustav zaštite. Pretpostavke i razmišljanja*. U izlaganju je istaknuo kako su neki problemi arhivistike trajni odnosno, kako su neka pitanja uvijek aktualna, a među njih spada i pitanje zaštite arhivskog gradiva. Predavač je podsjetio na savjetovanje Društva arhivskih radnika Hrvatske održanog u Slavonском Brodu davne 1959. godine te utvrdio kako je u to vrijeme započeo sveobuhvatan posao zbrinjavanja arhivskog gradiva (od identificiranja na terenu do njegova konačnog objavljivanja, sa svim fazama između ove dvije krajnje točke procesa). Prije 50-ak godina počela se „širiti“ tzv. Stullijeva mreža arhivskih ustanova, a Medved je naglasio kako je daljnje osnivanje novih arhiva bitan preduvjet za podizanje zaštite arhivskog gradiva na višu razinu. Naglasio je kako pojedini arhivi imaju velikih problema zbog nedovoljnog prostora te pozvao ravnatelje arhiva Hrvatske da relevantne čimbenike potiču na rješavanje upravo tog problema. Istaknuo je i probleme zaštite gradiva izvan arhiva, vrednovanja gradiva, intelektualne zaštite arhivskog gradiva, kao i kopiranja i fotografiranja sve veće količine gradiva od strane korisnika. Na kraju izlaganja, Medved je dao poticaj izradi hrvatskog rječnika arhivske terminologije, jer je s novim nosačima informacija nastao i niz novih pojmova. Na plenarnoj su sjednici izlaganje imali i ravnatelj Hrvatskog državnog arhiva Stjepan Čosić te pročelnica Odjela za informacije i komunikaciju HDA Vlatka Lemić (*Dostupnost i prezentacija arhivskih informacija u suvremenom okruženju*).

Predavanja prve paralelne sjednice započela su izlaganjem Jelke Melik i Mateje Jeraj, arhivistica Arhiva Republike Slovenije *Arhivsko gradivo in zakonodaja*. Istaknule su da bi za arhivsku struku bilo od velike koristi kada bi arhivisti poznavali temelje pravne struke, jer bi na taj način mogli izravnije sudjelovati u izradi zakona i propisa koji se odnose na arhivsku struku. U izradi tih zakona trebali bi također sudjelovati i pravnici upoznati s arhivskom strukom. Melik i Jeraj su naglasile kako se arhivska struka mora izboriti za novi položaj arhiva, u kojem će se jednako brinuti o zaštiti „klasičnog“ i elektroničkoga gradiva, a temelj za to nedvojbeno je kvalitetno zakonodavstvo. Uz njega, kao važan element zaštite gradiva istaknuto je uvođenje kaznene odgovornosti za oštećivanje i uništavanje arhivskog gradiva bez odobrenja arhiva. Naravno, dobri zakoni ne znače ništa ako se ne provode, a idealna bi situacija podrazumijevala arhiviste koji savjetuju stvaratelje gradiva kako postupati s istim, nadzornu službu i osviještenu javnost. Potrebno je iznova preispitati uloge arhivista i arhiva jer „arhivi ne smiju biti muzeji starog papira“! Prikazale su kako se mijenjalo arhivsko zakonodavstvo u Sloveniji u posljednjih pola stoljeća. Iako ni najnoviji zakon o arhivima i arhivskom gradivu nije idealan i trebat će ga mijenjati, uočljiv je napredak u postavljanju kvalitetnih zakonodavnih temelja za poslovanje arhiva.

Usljedio je predavanje načelnice Knjižnice HDA Alise Martek i načelnika Odsjeka za zaštitu arhivskog gradiva HDA Boruta Guliča *Hrvatske norme u zaštiti arhivskog i knjižničnog gradiva (Standardi u zaštiti arhivskog i knjižničnog gradiva)*. Preventivna zaštita gradiva trebala bi postati imperativom u svijesti svih koji sudjeluju u stvaranju i korištenju arhivskog gradiva. Martek i Gulič su predstavili glavne smjernice standarda Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO) u području preventivne, dugotrajne zaštite arhivskog i knjižnog gradiva te uputili na ostale norme sličnog sadržaja. Naglasak je bio na pohrani gradiva te određivanju zaštitne kakvoće papira, tiska i ambalaže. Objašnjavajući smjernicu *HRN ISO 11799:2004 - Informacije i dokumentacija - Zahtjevi za pohranu dokumenata arhivske i knjižnične građe (ISO 11799:2003)*, opisali su optimalne spremišne prostore i uvjete u njima, a sve popratili prikazom mikroklimatskih uvjeta kojima se omogućava dugoročno čuvanje arhivskog i knjižnog gradiva. Smjernica *HRN EN ISO 9706:2002 - Informacije i dokumentacija - Papir za dokumente - Zahtjevi za postojanost (ISO 9706:1994; EN ISO 9706:1998)* odnosi se na sredstva kojima se određuje visoka kakvoća papira potrebna za čitljivost i izdržljivost dokumenata u arhivima i knjižnicama. Autori su iznijeli najvažnije zahtjeve za kakvoćom papira te uputili na *ISO 11108*, standard kompatibilan s *ISO 9706*, koji specificira osobine arhivskog papira kojima se postiže visoka trajnost i postojanost. Od smjernica, u ovom je referatu bila predstavljena i *HRN EN ISO 11798:2002 Postojanost i trajnost zapisa, tiska i kopiranja na papiru - Zahtjevi i postupci ispitivanja (ISO 11798:1999)*. Njome se određuju metode procjene trajnosti i kemijsko-fizičke postojanosti zapisa, otiska ili preslike na papiru. Podsjetili su i kako (ne)kvalitetna ambalaža utječe na pohranu, čuvanje i zaštitu gradiva. Optimalni uvjeti pohrane, s obzirom na dokumente na papiru i pergamentu, predstavljeni su prema standardu *ISO 16245:2009 - Zahtjevi za kutije, mape i druge ovitke od celuloznih vlakana za pohranu papirnatih i pergamentnih dokumenata*, dok su zaštitni materijali za pohranu fotografija, predstavljeni standardom *ISO 18902:2007 - Zahtjevi za pohranu fotografija*.

Viši arhivist Državnog arhiva u Osijeku Dražen Kušen u referatu *Aktualna pitanja intelektualne zaštite arhivskog fonda*, bavio se intelektualnom zaštitom integriteta arhivskog fonda kroz njegov „arhivski život“ (u nastajanju i kod imatelja izvan arhiva; u okviru akvizicijske politike arhiva; u postupcima arhivističke obrade; u primjeni razredbene periodizacije arhivskih fondova u Hrvatskoj). Kako bi se arhivsko gradivo što bolje zaštitilo, uz njegovu materijalnu zaštitu, važno ga je i intelektualno zaštititi. Arhivska služba u posljednje vrijeme sve intenzivnije nastoji zaštititi arhivsko gradivo u arhivima, ali i izvan njih, pa je Kušen preispitivao neka aktualna pitanja u vezi s tim.

Jedan od učinkovitih načina zaštite arhivskog gradiva svakako je i njegovo objavljivanje. Osim što objavljivanjem arhivsko gradivo postaje pristupačnije, a njegovo korištenje učinkovitije, ovakav vid zaštite pridonosi i boljem shvaćanju znanstvene, dokazne i kulturne vrijednosti arhivskog gradiva. O tome je u izlaganju pod nazivom *Objavljivanje arhivske građe kao vid njene intelektualne zaštite* govorio Izet Šabotić, ravnatelj Arhiva Tuzlanskog kantona te docent na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Naglasio je zahtjevnost, složenost i posebnost takve intelektualne zadaće arhiva, budući da je objavljivanje završni rezultat arhivističkog rada, za čiji su uspješan završetak potrebna i druga stručna znanja i sposobnosti. Šabotić nas je upoznao s iskustvima bosanskohercegovačkih arhiva na planu intelektualne zaštite gra-

diva. Slično kao i u nekim drugim zemljama, i u BiH je problem što društvo relativno sporo shvaća vrijednost arhiva i gradiva koje se u njima čuva, pa tako arhivskoj djelatnosti zasad nedostaje snažnija podrška od strane društva. Istaknuo je i nedovoljan broj stručnjaka na području arhivistike te nedostatak sustavnosti u radu. Iako u praksi bosanskohercegovačkih arhiva ovaj vid zaštite arhivskog gradiva još nije zaživio u pravoj mjeri, pregledom izdanja objavljenih u posljednjih pola stoljeća Šabotić nas je upoznao s temama vrijednih izdanja nastalih radom arhivskih djelatnika BiH. U stručnim časopisima pojedinih arhiva objavljuju se obavijesna pomagala te pojedinačni dokumenti, a posebnu važnost ima objavljivanje zbornika dokumenata. Važna i ponovnog isticanja vrijedna, Šabotićeva je primjedba kako intelektualni rad arhivista nije vrednovan na prihvatljiv način od strane znanstvenika i istraživača, nažalost, posebno od strane povjesničara.

Prva paralelna sjednica prvog dana Savjetovanja završila je izlaganjem više arhivistice HDA Mirjane Jurić *Sustav zaštite katastarskog gradiva Arhiva mapa za Hrvatsku i Slavoniju nekad i danas*. O važnosti katastarskog gradiva fonda Arhiv mapa, dovoljno govori kako je ono bilo temelj za utvrđivanje vlasništva. Ipak, izvor je to koji može poslužiti i za druga istraživanja, primjerice, podataka o zemlji, nekretninama, posjedničkim i vlasničkim odnosima, načinu obrade i promjeni načina obrade zemlje, sustavnom uvođenju poreza i dr. U današnje mu vrijeme novu dimenziju daju satelitske snimke koje, korištene usporedno s katastarskim planovima, otvaraju lepezu novih mogućnosti istraživanja. Kako bi se tako važno gradivo što bolje sačuvalo, već od osnivanja nekih carskih geodetskih arhiva mapa, sustav zaštite gradiva bio je vrlo precizan, a za dva su arhiva mapa bile izdane i posebne upute (Arhiv mapa Provincijala i Arhiv mapa Vojne krajine). Jurić nas je upoznala s nekadašnjom procedurom posuđivanja katastarskog gradiva, ali i visokom osviještenošću prilikom rukovanja njime u Arhivu mapa. Nadalje, iznosi i podatke o fizičkim osobinama gradiva, sačuvanosti te o materijalnoj zaštićenosti fonda koji se od 1996, kada je preuzet od Državne geodetske uprave, čuva u Hrvatskom državnom arhivu.

Druga je sjednica otvorena predavanjem *Organizacija i planiranje materijalne zaštite arhivskog gradiva*. Rad je nastao suradnjom Ive Gobić Vitolović, voditeljice Odjela za konzervaciju i restauraciju Državnog arhiva u Rijeci, te Maje Krtalić i Damira Hasenaya s Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku. Budući da se zaštita gradiva sastoji od niza elemenata, učinkovitost njene provedbe uvjetovana je i upravljanjem zaštitom. Autori su prikazali suodnos pojedinih elemenata u upravljanju zaštitom (planiranje, organizacijska pitanja, konkretne aktivnosti u restauraciji i konzervaciji). Izložili su osnovne teorijske postavke ove problematike, promotrili ih u postojećem kontekstu materijalne zaštite arhivskog gradiva te potvrdili praktičnim iskustvima. Materijalna je zaštita složena u svojoj provedbi, jer podrazumijeva raznolike zahtjeve i aktivnosti. Stoga nastaje problem ako se shvati preopćenito. Naime, podrazumijeva se da je arhivsko gradivo potrebno zaštititi, ali se o tome često razmišlja na apstraktnoj razini, bez konkretnih poteza. Da bi zaštita doista bila učinkovita, trebalo bi doći do međudjelovanja triju razina: strateške, tehničke i operativne. Postoji niz pitanja koja treba analizirati i na koja se traže odgovori s ciljem što bolje organizacije zaštite. Istaknut je problem premalog broja laboratorija za konzervaciju i restauraciju na razini države, pa većina hrvatskih arhiva nema sustavno primijenjenu praksu zaštite. Kao posljedica, javljaju se veliki zaostaci u konzervaciji. U nekoliko su točaka istaknuti zajednički problemi velikog dijela hrvatskih arhiva i knji-

žnica. Predočena je i tzv. piramida (trokut) konzervacije koja prikazuje suodnos različitih vrsta aktivnosti u zaštiti. Detaljnije su predstavljene i metode aktivne konzervacije, od kojih većinu mogu provoditi i arhivisti i arhivski tehničari (pohrana u ambalažu arhivske kakvoće, površinsko čišćenje, masovna neutralizacija, preformatiranje, inventarizacija oštećenja). Važno je da svi koji su na bilo koji način u doticaju s arhivima i arhivskim gradivom prihvate svoj dio odgovornosti u zaštiti.

Sa zaštitom važnog, ali i iznimno osjetljivog dijela arhivskog fundusa - fotografijama, upoznao nas je arhivist Središnjeg fotolaboratorija HDA Hrvoje Gržina u izlaganju *Zaštita i čuvanje fotografija (Preventivna zaštita fotografskih zbirki)*. Fotografija je po svom nastanku poseban oblik arhivskog gradiva i arhivisti se, ukoliko nisu skrbnici neke zbirke fotografija, u svom poslu s njom rjeđe susreću. Ipak, nerijetki su fondovi čiji su sastavni dio i fotografije. Stoga je upoznavanje „klasičnih“ arhivista s uzrocima oštećenja, osjetljivošću, ali i pravilnom čuvanju fotografija uvijek dobrodošlo. Sudionici su upoznati s oštećenjima koja se javljaju na pojedinim slojevima fotografije, kao i s uzročnicima tih oštećenja. U skladu s tim, bilo je riječi i o mikrookolini i makrookolini, odnosno uvjetima koje je potrebno zadovoljiti da bi se postigli optimalni uvjeti čuvanja fotografije te postigla što bolja zaštita. Gržina je spomenuo i najvažnije međunarodne ISO standarde koji daju preporuke i smjernice za procesuiranje i čuvanje fotografskih materijala.

Još jedan poseban oblik arhivskog gradiva je film. O uvjetima i poteškoćama njegova čuvanja govorila je arhivistica za film Hrvatskog filmskog arhiva pri HDA Lucija Zore. U izlaganju *Preventivna zaštita hrvatske filmske baštine* autorica je upozorila kako je preventivna zaštita prilikom restauracije filmova ključna, jer je film umjetnost koja izuzetno brzo propada. Restauracija na polju filmske umjetnosti stvara filmskom restauratoru mnoge poteškoće - prilikom restauracije potrebno je vjerno reproducirati tehničke uvjete koji su doveli do stvaranja baš takvog prikaza, što naročito složenim čini restauraciju najstarijih filmova, kada proizvodnja filmova nije bila standardizirana. Sudionici Savjetovanja upoznati su i s uvjetima i stanjem u kojima Hrvatska kinoteka čuva filmsko gradivo, a Zore je spomenula i potrebu edukacije producenata filmova kako bi hrvatska filmska baština bila što bolje očuvana.

O nekim opasnostima koja prijete kožnim uvezima sudionici su upoznati u izlaganju načelnika Knjigovežnice Središnjeg laboratorija za konzervaciju i restauraciju HDA Igora Kozjaka. Izlaganje *Prevenција oštećenja na kožnim uvezima uzrokovanih onečišćenjem zraka*, imalo je u žarištu svog promatranja utjecaj atmosferskih onečišćivača (lebedećih čestica i pojedinih plinova, naročito sumpornog i dušikovog dioksida te ozona) na arhivsko gradivo, prvenstveno kožu. Opisani su načini na koje glavni uzročnici oštećenja (svjetlo, temperatura i relativna vlaga, insekti i glodavci te onečišćenje zraka) djeluju na arhivsko gradivo. Ovdje se kao najvažniji oblici prevencije u očuvanju arhivskog gradiva nameću ventilacijski sustavi i molekulska filtracija, budući da razgradnja uzrokovana kiselošću (*red rot*) nije povratljiv proces te uzrokuje trajna i nepovratna oštećenja na arhivskom gradivu.

Druga je sjednica završena izlaganjem Marijane Mimica Tkalčec *Mjerenje relativne vlažnosti i temperature. Preporučene vrijednosti za čuvanje arhivskog gradiva*. Primjereni mikroklimatski uvjeti, kao i njihova redovita provjera u spremišnim prostorima, važni su kako bi se izbjegao nastanak teških mehaničkih i kemijskih oštećenja

arhivskog gradiva. Autorica je podsjetila na koji način neprimjerene promjene vrijednosti vlage i temperature mogu pogubno djelovati na arhivsko gradivo te iznijela optimalne vrijednosti temperature i relativne vlage za čuvanje pojedinih vrsta arhivskog gradiva. Uslijedilo je upoznavanje s osnovnim principima rada mjernih instrumenata - mjerila vlage s vlaknima, psihrometar, otpornički pretvornici vlage, kapacitivni pretvornici vlage, pretvornici vlage sa samozagrijavanjem, elektrolitski pretvornici vlage, termohigrografi. Prikazala je rezultate mjerenja vrijednosti RV i temperature u jednom velikom spremištu te u jednom strogo zatvorenom spremištu.

U nastavku su održane još dvije paralelne sjednice s radnim grupama: Radna grupa za zaštitu arhivskog gradiva (voditeljica Tatjana Mušnjak); Profesionalno arhiviranje i upravljanje arhiviranim dokumentima (voditeljica Davora Oroši); Radna grupa za korištenje gradiva (voditeljica Mirjana Hurem) i Radna grupa za arhivske knjižnice/Sustav zaštite gradiva u arhivskim knjižnicama; Stanje u arhivskim knjižnicama - problemi, perspektiva, razvoj (voditeljica Alisa Martek).

Drugi dan Savjetovanja otvoren je s dvije paralelne sjednice. Prvu je otvorio viši arhivist Državnog arhiva u Rijeci Zoran Stanković predavanjem *Primjena novog Zakona o općem upravnom postupku u arhivskoj službi (uvjet cjelovite zaštite arhivskog gradiva izvan arhiva)*. Zakon, koji je u primjeni od 2010. godine, daje arhivskoj službi dvojak položaj: primjena ZUP-a vezana je za poslove koje arhivi obavljaju na temelju javnih ovlasti (arhivi su obvezni primjenjivati ZUP), ali i za drugi dio poslova koje obavljaju - pružanje javnih usluga. Stanković je u nekoliko točaka naznačio kada je arhivska služba dužna primijeniti ZUP, na koji se način u određenim situacijama treba postupati te tko je ovlaštena osoba i kako treba postupati u upravnom postupku. Slično je objašnjeno i na koji se način u sklopu zakona štite korisnici usluga arhivske službe te na koji se način primjenom ZUP-a može štititi gradivo „na terenu“. Ovaj bi zakon arhivskoj službi trebao olakšati snalaženje u odgovornosti prema strankama i prema arhivskom gradivu, a njegova primjena ima više izgleda i zbog sve snažnijeg razvoja „vanjskih službi“ arhiva.

Uslijedilo je predavanje višeg arhivista Državnog arhiva u Zadru Marijana Maroje *Problemi zaštite gradiva izvan arhiva na primjeru Državnog arhiva u Zadru u posljednjem desetljeću*. Maroja je iznio složenost nadležnosti koju ima Državni arhiv u Zadru te probleme što ih je ovom arhivu prouzročila okupacija za Domovinskog rata zbog koje arhiv do oslobođenja nije mogao obavljati svoje zakonom utvrđene zadaće i nadležnosti. Maroja je opisao na koji je način ratni kaos na zadarskom području djelovao i na veliko stradavanje arhivskog gradiva. Iznio je probleme primijećene u nadzorima poduzetima u posljednjih desetak godina. Osim što je još uvijek nepoznato gdje se nalazi gradivo mnogih stvaratelja, nadzori su pokazali i sljedeće probleme: pismohrane najčešće ne zadovoljavaju uvjete čuvanja gradiva; djelatnici u pismohranama često su nedovoljno upućeni u pravila struke (svega 10% djelatnika u pismohranama ima položen stručni ispit); kod stvaratelja nedostaje dokumentacija vezana za zaštitu arhivskog i registraturnog gradiva; slaba je suradnja sa stvarateljima kod kojih se provodi stečajni postupak ili likvidacija. Pozitivno je što većina stvaratelja nakon nadzora ipak nastoji otkloniti nedostatke, a tome, kako svjedoči Maroja iz osobnog iskustva, dobrim dijelom pridonose i česti kontakti sa stvarateljima.

Svoja je zapažanja o zaštiti bogatog i vrijednog gradiva vjerskih zajednica u radu *Zaštita dokumentacije vjerskih zajednica* iznijela Elizabet Kuk, viša stručna savjetnica za imatelje privatnog arhivskog gradiva HDA. Nakon predstavljanja pravnih okvira položaja vjerskih zajednica u Hrvatskoj, upoznala nas je i s propisima o zaštiti dokumentacije vjerskih zajednica u Hrvatskoj (zakoni, pravilnici, provedbeni propisi, bilateralni međunarodni ugovori) i Europskoj uniji (konvencije, protokoli, norme, preporuke, međudržavni ugovori). Hrvatski državni arhiv i područni državni arhivi u posljednjih su nekoliko godina počeli provoditi kategorizaciju vjerskih zajednica kao imatelja. U tom novom poslu ima nedosljednosti i pogrešaka, pa je Kuk dala nekoliko smjernica za poboljšanje sustava kategorizacije, a time i zaštite arhivskog gradiva. Naglasila je potrebu sustavne i cjelovite zaštite gradiva vjerskih zajednica u okviru definiranih odnosa arhiva i vjerskih zajednica te iznijela neke prijedloge o ostvarivanju takve zaštite.

Krešimir Ibrišimović iz Državnog arhiva u Slavonskom Brodu govorio je o vrlo aktualnoj temi u Hrvatskoj, s obzirom na to da su mnoge tvrtke primorane proglasiti stečaj. Održao je predavanje *Važnost sređivanja gradiva prilikom stečaja/likvidacije*. Arhivsko gradivo tvrtki koje su primorane proglasiti stečaj ima višestruku važnost (spomenimo samo personalnu dokumentaciju, vrlo bitnu radnicima za ostvarivanje njihovih prava), pa je Ibrišimović s pravom ukazao na značaj sređivanja gradiva u toj posebnoj situaciji. Izložio je pregled stečajeva i likvidacija na prostoru nadležnosti DA u Slavonskom Brodu, s naglaskom na imatelje iz industrijskih djelatnosti. Uz nekoliko pozitivnih iznimaka, smještaj gradiva prilikom stečaja izgleda, da se poslužimo Ibrišimovićevim opisom, „nestvarno“. Nažalost, u negativnom smislu te riječi.

Na drugoj su sjednici također održana četiri predavanja. Prvo u nizu bilo je ono Branke Molnar *Vodič kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu*. Poseban oblik intelektualne zaštite gradiva je i objava obavijesnih pomagala, u ovome slučaju vodiča. Vodič kroz gradivo DA Zagreb rezultat je dugotrajnog i opširnog, a nerijetko i iscrpljujućeg rada djelatnika DA u Zagrebu. Nakon sakupljanja, sistematiziranja i objedinjavanja informacija o fondovima i zbirkama u svom arhivu, djelatnici su fondove opisali višerazinski i standardizirano prema Općoj međunarodnoj normi za opis arhivskog gradiva ISAD(G). Ono što istraživačima i korisnicima gradiva DA Zagreb može biti od iznimne koristi jesu i nastojanja suradnika na Vodiču da povežu fondove i zbirke s dopunskim izvorima u drugim sličnim ustanovama u Hrvatskoj i izvan nje, čime su istraživače usmjerili na još neistražene veze među arhivskim gradivom.

Doprinos važnoj temi zaštite gradiva dao je i arhivist Državnog arhiva u Pazinu Aleksandar Žigant izlaganjem *Kako zaštititi dokument?*

Načelnik Odsjeka za starije arhivsko gradivo Hrvatskog državnog arhiva Ladišlav Dobrica održao je predavanje *Isprave kaptola Sv. Petra kod Požege u HDA. Digitalizacija i arhivistička obrada*. Zbog svoje starosti, osjetljivosti i važnosti, ovakvo bi gradivo u svakom arhivu trebalo biti pri samom vrhu popisa gradiva koje treba zaštititi. Primjena novih informatičkih tehnologija otvara mogućnost sve kvalitetnije obrade arhivskog gradiva na razini komada, poput isprava starijeg gradiva. Pretraživanjem *on-line* baze mađarskih srednjovjekovnih dokumenata, korištenjem stručne literature, više objavljenih izvora te obavijesnih pomagala, Dobrica je ustanovio gdje se sve isprave Požeškog kaptola nalaze te njihov broj. Nakon identifikacije gradiva,

pristupilo se digitalizaciji. Iznio je iskustva o postupanju s gradivom prilikom digitalizacije te opisao na koji se način gradivo ove vrijedne srednjovjekovne ustanove arhivistički obrađuje u arhivskom informacijskom sustavu ARHiNET. Cilj digitalizacije i arhivističke obrade isprava ovoga Kaptola vrijedan je isticanja: izgradnja virtualnog arhiva Požeškog kaptola koji bi sadržavao sve njegove sačuvane isprave, objedinivši one koje se čuvaju u arhivskim ustanovama Hrvatske s onima pohranjenima u Mađarskom državnom arhivu.

Vrijedna je iskustva u obradi i opisu gradiva iznijela arhivistica Državnog arhiva u Zagrebu Katarina Horvat u izlaganju *Obavijesna pomagala za fondove zdravstva na primjeru Državnog arhiva u Zagrebu*. Od svih arhiva u Hrvatskoj, DA Zagreb i DA Varaždin čuvaju najveći broj fondova klase F - Zdravstvo i socijalne ustanove. Horvat je iznijela svoje iskustvo u obradi fondova zdravstvenih ustanova i izradi obavijesnih pomagala u DA u Zagrebu te dala neke smjernice koje su zajedničke obradi i opisu ovakvih fondova. U posljednje vrijeme jača zanimanje za istraživanje povijesti zdravstva u Hrvatskoj, a u predavanju je spomenuto na koje se još načine može koristiti ovakvo gradivo (istraživanje povijesti zdravstvenih ustanova, istraživanje žrtava Drugog svjetskog rata, genealoška istraživanja, istraživanja podataka o pojedinim istaknutim osobama, dokazivanje statusa vojne osobe i dr.). Autorica je na primjerima nekoliko konkretnih fondova predstavila općenitu shemu obrade gradiva zdravstvenih ustanova. Osim dobro obrađenoga gradiva, korisnicima će u istraživanju pomoći i ako je ono opisano na način da im pruža kvalitetnu informaciju. Stoga je iznijela i zanimljive preporuke pri opisu ovakve vrste gradiva kako bi se korisnicima skrenula pažnja na mogućnosti koje ono pruža, a koje na prvi pogled možda nisu uočljive.

Po završetku paralelnih sjednica održana je Radna grupa za nadzor nad stvarateljima i gradivom izvan arhiva (voditeljica Silvija Babić) te nekoliko radnih grupa koje su se bavile raznim aspektima ARHiNET-a (voditelji: Aleksandar Kuzmanić, Rajka Bućin, Dinko Majcen).

Popodnevna je sjednica započela predavanjem Hrvoja Stančića s Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu *Kolika je cijena očuvanja elektroničkoga gradiva?* Arhivsko se gradivo sve više digitalizira, a sve češće i nastaje upravo u tom obliku, pa i njegove osobine počinju dobivati sve više pažnje, pogotovo zbog činjenice da bi svako arhivsko gradivo, pa tako i ono digitalno, trebalo što dulje sačuvati. Dugoročno očuvanje e-gradiva nije jednostavno, jer se tehnologija i formati zapisa neprestano mijenjaju, pa je kod ovakvog gradiva potrebno aktivno upravljanje očuvanjem. Stančić je dao i neke odgovore na pitanja tko i što sve utječe na trošak očuvanja i dostupnosti elektroničkog gradiva. Analizirao je različite kategorije troškova te upozorio da očuvanje ovakvog gradiva krije mnoge troškove koji nisu vidljivi na prvi pogled.

Elektroničkim gradivom u okviru pravnih odredbi bavio se i slovenski arhivist Jože Škofljanec u izlaganju *Pravno uređenje i iskustva zaštite elektroničkog arhivskog gradiva u Sloveniji*. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima donesen u Sloveniji 1997. godine nije se posebno bavio čuvanjem elektroničkog gradiva. Međutim, kako je proizvodnja e-gradiva sve više rasla, uočila se potreba da se i ovakvo gradivo pravno zaštititi. Stoga zakon donesen 2006. godine propisuje da se mora čuvati i gradivo u elektroničkom obliku, čime je donio znatne novosti na području čuvanja arhivskog gradiva.

Načelnik mikroteke i fototeke Središnjeg fotolaboratorija HDA Amir Obhodaš, u izlaganju *Priprema gradiva za mikrofilmiranje i digitalizaciju* upoznao je sudionike skupa s jednim od intelektualnih načina zaštite gradiva, povezanog i s materijalnom zaštitom. Naglasio je kako je vrlo bitno da priprema gradiva za snimanje bude što kvalitetnija kako bi i sam postupak snimanja bio oslobođen čestih zastoja i intervencija. Proces pripreme opisao je u nekoliko koraka: tehnička priprema predložaka, grupiranje predložaka, izrada uputa za snimatelje, označavanje predložaka, priprema gradiva za dostavu na snimanje.

Na drugoj su sjednici održane dvije radne grupe: Radna grupa za organizaciju djelatnosti arhiva (suradnja s lokalnom zajednicom; arhivske zgrade i prostori; obrazovanje i osposobljavanje za upravljanje arhivskim programima) (voditelj Darko Rubčić) te Radna grupa za digitalizaciju (voditelj Božidar Jančić).

Službeni dio savjetovanja završio je godišnjom skupštinom Hrvatskog arhivističkog društva. Predsjednica Društva Deana Kovačec izvijestila je prisutne o radu Društva u 2010. godini te predstavila program rada za 2011. godinu. Ivana Prgin predstavila je Opću deklaraciju o arhivima prihvaćenu na Općoj skupštini MAV-a u Oslu u rujnu 2010. Deklaracija je postala nositelj promocije značaja arhivskog gradiva i arhivske struke, ističući jedinstveni karakter i važnost arhivskog gradiva te ulogu arhivista kao i odgovornost svih građana u upravljanju arhivskim gradivom. Društvo je Sekciji strukovnih udruženja dostavilo hrvatski prijevod Deklaracije koji je objavljen na mrežnim stranicama Vijeća.

Možda da na kraju istaknemo samo jednu misao koja se na savjetovanju u Slavenskom Brodu mogla više puta čuti, a koja bi, da se češće čuje, cjelokupnoj arhivskoj struci uštedjela mnogo truda, vremena i financijskih sredstava: pravilno rukovanje arhivskim gradivom najjednostavnija je i najjeftinija mjera zaštite, a trebao bi ju provoditi svatko tko s arhivskim gradivom dolazi u doticaj.

Ivanka Magić